

Bosna i Hercegovina Ekonomija i Evropske integracije

Svezak 8, broj 2 Siječanj 2005

Bilten EKONOMSKI

*Mi možemo ići naprijed.
Reforma može uroditi plodom.*

SADRŽAJ:

UVOD	
Ekonomika reforma znači rast životnog standarda	2
MAKROEKONOMSKI PREGLED	
Tranzicija je pitanje dugoročnih koristi	3
REGIONALNI RAZVOJI	
Sjeverozapad	5
Sjeveroistok	6
Jugoistok	7
Sarajevo	9
Centralni	10
FISKALNI SEKTOR	10
POLJOPRIVREDA	
Šumarstvo	10
Institucionalni kapaciteti	11
Veterinarstvo	11
Zdravije bilja i ispravnost hrane	11
STATISTIKA	13
KOMUNALNI SEKTOR	
Transport	13
EKONOMSKA TRANZICIJA	
Privatizacija	14
Poslovno okruženje	15
Buldožer	16
NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BIH	19

Ovaj Ekonomski bilten objavljen je u skladu sa ovlaštenjima lorda Paddy Ashdown-a, visokog predstavnika.
Glavni urednik: Patrice Dreiski, zamjenik visokog predstavnika i šef ekonomskog odjela, OHR;
Tehnički urednik: Almira Kulagić, ekonomsko odjeljenje, OHR;

Za pitanja i objašnjenja molimo kontaktirajte:
economic.newsletter@ohr.int

Ekonomska reforma znači rast životnog standarda

Bosna i Hercegovina počela je prelazak na tržišno demokratsku orijentaciju pod okolnostima koje ne obećavaju baš mnogo. Napredovala je sporo i na mahove; ljudi koji u njoj žive tek će moći uživati dobre strane prosperiteta.

To su činjenice, a kada govorimo o dinamici i ishodu gospodarske reforme moramo se suočiti sa tim činjenicama.

Predmet reforme je podići razinu životnog standarda- vrlo jednostavan. No do ispunjenja ovoga cilja još nije došlo, barem ne u značajnoj mjeri koja je i neophodna i moguća u BiH.

Željeni rezultati – iskorjenjivanje siromaštva, masovna ulaganja i otvaranja novih radnih mjesta – još nisu postignuti jer su godine propuštene u unutrašnjoj političkoj borbi, dok se većina građana i dalje bori sa svakodnevnim teškoćama. Isto tako, željeni rezultati nisu postignuti jer za tranziciju je potrebno vrijeme – BiH nije jedina zemlja u Jugoistočnoj Evropi gdje su se stvari najprije pogoršale, da bi se opet poboljšale.

Ono što nam mora biti vrlo, vrlo jasno jest da se stvari *možu* poboljšati, brzo i značajno. Mi *možemo* ići naprijed. Reforma *može* uroditi plodom.

Pošto su mnogi temeljni gradivni blokovi već postavljeni na svoje mjesto, većina posla je već urađena u posljednjih nekoliko godina, sada se već mogu naplatiti dividendi. Samo ako organi vlasti budu do kraja dosljedni. *Donošenje* zakona ne mijenja živote – to se samo dešava ako se zakoni *provode*.

Sada postoji jasan i trajan konsenzus o podršci reformama potrebnih za integracije u EU i reforme iznešene u Razvojnoj strategiji BiH. Istovremeno, neke od reformi koje se sada provode, nakon duge i iscrpljujuće debate, daju opipljive rezultate – efikasno funkcioniranje Uprave za indirektno oporezivanje jedan je primjer.

Tako sada ulazimo na novi teritorij, gdje umjesto da jednostavno pozovemo ljude BiH da podrže reforme uz žrtve, možemo početi da ističemo praktične koristi koje reforma može donijeti; možemo se kretati uzlaznom trajektorijom, gdje politička i administrativna promjena donosi opipljiva poboljšanja životnog standarda.

Izvještaji u Biltenu od ovoga tromjesječja jasno pokazuju političke nedostatke, institucionalna ograničenja i teret prevelike birokracije koji leže između ljudi BiH i boljeg života.

Postoji jasna i jaka potreba da Vlada Bosne i Hercegovine uspostavi djelotvorne institucije koje su u stanju da uspostave bliže odnose sa Evropskom unijom. Da bi se to uradilo, složena, višeslojan način organizacije organa vlasti mora se racionalizirati. Bosna i Hercegovina sebi ne može dozvoliti dupliciranje funkcija- to previše košta i smanjuje efikasnost. Tri ministra financija imenovala su radnu skupinu koja će preporučiti načine na koje se mogu smanjiti troškovi i povećati efikasnost vlasti. Velika većina građana će pozdraviti ovu inicijativu.

Ja ću raditi sa organima vlasti da se obezbijedi da BiH stvarno krene naprijed i da reforme doista urode plodom.

Ambasador Lawrence Butler (potpis)
Prvi zamjenik Visokog predstavnika

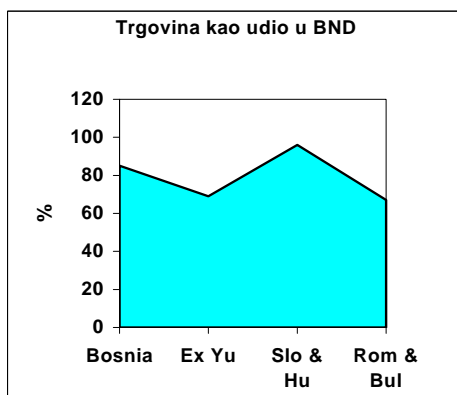
MAKROEKONOMSKI PREGLED

Tranzicija je pitanje dugoročnih koristi

Umor od reformi u BiH postaje skoro očit. Većina zemalja u tranziciji je povremeno osjetila taj zamor i BiH nije neuobičajen primjer, ali BiH sebi ne može dozvoliti da podlegne tom zamoru jer je svoju tranziciju otpočela kasnije od ostalih zemalja jugoistočne Europe i i sa lošije polazna točka u smislu gospodarskih aktivnosti i institucionalnog razvoja. Taj zamor dalje pogoršava činjenica da je tranzicija BiH povremeno zapinjala i u nekim prilikama bila potpuno zaustavljena. Taj sindrom stani-kreni odražava nedostatak političke motiviranosti i doveo je do gubitka zamaha u reformi čime se slabe pozicije. Kao što je to navedeno u Izvješću o tranziciji Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj: "Bosna i Hercegovina i Srbija i Crna Gora trebaju ubrzati reforme ako ne žele još više zaostati."¹

U nekim elementima, ekonomski pokazatelji u BiH se mogu porediti sa prosjekom drugih zemalja bivše Jugoslavije. Postoje čak i oblasti u kojima BiH postiže značajno bolje rezultate nego njeni susjedi. Ali postoje isto tako brojni slučajevi u kojima BiH postiže značajno lošije rezultate.

Ako pogledamo poređenja u donjoj tabeli (gdje se navode statistički podaci za Slovačku,

¹ Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj, Izvješćaj o tranziciji 2004

Mađarsku, Rumuniju i Bugarsku kao i bivšu Jugoslaviju) vidimo da sve ove zemlje predstavljaju otvorene ekonomije u kojima trgovina predstavlja od 60 do 90 posto BND. Pored toga, sve imaju značajne trenutne deficite. Glavna razlika među ovim gospodarstvima su njihove razine vanjske zaduženosti i izravnih stranih ulaganja. Ova poređenja prvenstveno ukazuju na to da BiH nije ni u kom slučaju izuzetak i da se gospodarstvo BiH može u velikoj mjeri porediti sa drugim gospodarstvima u tranziciji u regiji.

Iako ne postoji veza između reforme i gospodarskog razvoja ipak postoje suštinski dokazi koji pokazuju da stalna opredijeljenost reformi i čvrstom fiskalnom upravljanju dugoročno ima značajne koristi za privredu. Reforme u poslovnom okruženju i fiskalnim oblastima su posebno istaknute u BiH zbog koristi koje one mogu imati u smislu gospodarske tranzicije u cjelini te u ispunjavanju kriterija EU za integraciju. Konkretno, nedavno restrukturiranje fiskalnog sustava i cjelokupni neprestani naponi lokalnih stručnjaka da identificiraju kratkoročne i srednjoročne opcije za smanjenje troškova vlasti će donijeti pozitivne rezultate. Pravila koja se odnose na fiskalnu izbalansiranost, javne troškove i razinu dugovanja su često ključni faktor u ispunjavanju očekivanja ulagača i stvaranju pozitivnih obrazaca ulaganja. Stoga, ako zahtevi javnog sektora i pravila postanu predvidiviji smanjit će se mogućnosti za makroekonomsku nesigurnost. Mala poduzeća i oni koji su se nedavno pojavili na tržištu kao i strani ulagači su posebno osjetljivi na makroekonomsku nesigurnost. Zbog toga reforme koje su već pokrenute kako bi BiH dobila sigurnije makroekonomsko uporište će vjerovatno imati veći uticaj u narednim godinama nego što se to čini u ovom trenutku.

Reforme poslovnog okruženja, na primjer, obuhvaćaju nove zakone o stečaju i likvidaciji i nove zakone o osiguranju. Pošto pravila koja definiraju postupak stečaja i likvidacije predstavljaju više od običnog otpisa ili otplate poslovnog duga, reforma u ovoj oblasti će pomoći preraspodjeli sredstava iz manje

djelotvornih u djelotvornija poduzeća osiguravajući da se ta sredstva koriste produktivnije za dobrobit čitavog gospodarstva. Što je djelotvornije i transparentnije poslovno okruženje u zemlji to privlači više ulaganja, što je konkurentnije, to više poduzetnici počinju uživati koristi od povoljnog kredita. Jedna značajna prednost koja proističe iz poboljšanja poslovnog okruženja u BiH može biti davanje novog zamaha uzdrmanom procesu privatizacije.

Dok je sektor bankarstva u BiH stabilan i dobro razvijen dotle se sektor osiguranja čini potpuno suprotnim. Nedavno usvojeni zakonski propisi u oblasti osiguranju su izrađeni sa namjerom da osnaže harmonizaciju, reguliranje i kapitalizaciju tržišta. Slabosti u svakoj od ove tri oblasti doprinijeli su slabom tržištu osiguranja u BiH do sada – što ima veliki negativni uticaj na gospodarstvu u cijelosti zbog velikih kapitalnih iznosa koji su angažirani na ovom tržištu i zbog značaja tržišta na širok krug drugih gospodarskih aktivnosti. Kako gospodarstva rastu raste i značaj rješavanja pitanja rizika; ako sektor osiguranja ne posjeduje dovoljno kapitala, ako je rascjepkan i relativno korumpiran – kao u BiH – onda cjelokupna ekonomija trpi, direktno i indirektno. S druge strane, animiran sektor osiguranja će pomoći razvoju tržišta kapitala te povećati javne uštede i ulaganja privatnog sektora. Potrebno je uraditi mnogo posla u BiH prije no što sektor osiguranja dobije uporište na razini onog koje ima sektor bankarstva, ali važno je da su postavljeni temelji.

31 Poglavlja Acquis Communautaire

Slobodno kretanje robe	Statistike	Zaštita potrošača i zdravstvena zaštita
Slobodno kretanje ljudi	Socijalna politika i upošljavanje	Pravda i unutrašnji poslovi
Slobodno kretanje usluga	Energija	Carinska unija
Slobodno kretanje kapitala	Industrijska strategija	Vanjski odnosi
Privredno	Mala i srednja	Zajednička

pravo	poduzeća	vanjska i sigurnosna politika
Staregija konkurentnosti	Nauka i istraživanja	Finansijska kontrola
Poljoprivreda	Obrazovanje i obuka	Budžet
Ribogojilišta	IT i telekomi	Institucije
Politika transporta	Strategija kulture i audiovizuelne umjetnosti	Razno
Oporezivanje	Regionalna politika	
Ekonomska i monetarna unija	Okoliš	

Naravno, pored koristi za pojedine sektore gospodarstva reforme do sada preduzete u BiH takođe imaju cilj da harmoniziraju poslovno okruženje i komercijalni pravni okvir sa zahtjevima Acquis Communautaire Europske unije. Posebno, njihov cilj je da ispune gospodarske kriterije sadržane u šestnaest točki Studije izvodljivosti Europske komisije. Već pogled na neka poglavlja Acquis Communautaire je dovoljan da se u taj kontekst postave nedavni naponi da se uspostavi Konkurentsko vijeće, uvede PDV, i uspostavi pouzdana struktura prezentiranja statističkih podataka. Ove mjere se mogu posmatrati u kontekstu aktivnosti BiH da svoju privredu uskladi sa zahtjevima EU. Međutim treba naglasiti da usvajanje pravila i propisa sadržanih u Acquis nije kraj samo po sebi – ove mjere imaju za cilj da privuku ulaganja, otvore nova radna mjesta i poboljšaju standard života. Kako elementi Acquis budu sistematično uspostavljeni tokom procesa pristupanja praktične dobrobiti ovih mjera će se početi osjećati.

Prije otpočinjanja pregovora o pristupanju BiH mora zadovoljiti tri osnovna kriterija:

- Mora postati stabilna demokratska zemlja u kojoj se poštuju ljudska prava, vladavina zakona i zaštita manjinskih naroda;

- Mora imati funkcionalnu tržišnu ekonomiju; te
- Mora usvojiti zajednička pravila, standarde i politike koje čine pravo EU.

Usvajanje pravila i propisa sadržanih u Acquis će predstavljati jasan čimbenik u odlučivanju o tome da li BiH ostvaruje ova tri cilja. Nakon zaključivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju proces integracije će biti dug i težak – bit će potrebna ustrajna i nepresušna politička volja da se insistira na uvođenju i implementaciji opsežnih reformi.

Pristupanje EU je već postalo središnja osa reformskih programa u BiH i taj uticaj se počinje osjećati. Budući razgovori o pristupanju će dati inicijativu vlastima u BiH da konsolidiraju otpočete reforme i osiguraju da se one implementiraju u potpunosti i na pravi način. U momentu kada proces pristupanja dostigne točku sa koje nema povratka politička stabilnost i ekonomski zamah u zemlji će biti osnaženi. To bi moralo uticati na ublažavanje procjene rizika koji BiH predstavlja što bi zauzvrat moglo rezultirati u brojnim beneficijama, počevši od jeftinijih avionskih karata do povoljnijih zajmova i više stranih ulaganja. Iako je sposobnost BiH da privuče strana ulaganja bila slaba do sada u momentu kada dođe na tačku gdje reforme postaju nepovratne BiH bi trebala prijeći ključni prag u svom razvoju.

Ulazak u EU neće BiH učiniti bogatom preko noći. Obavještajna jedinica Economist je izračunala da ako bi 15 zemalja koje su bile članice EU prije 2004. godine održale ekonomski razvoj od dva posto godišnje, a zemlje koje se pridruže 2004. godine i 2007. godine (uključujući Bugarsku i Rumunjsku) imale ekonomski rast od četiri posto godišnje, novim članicama bi u prosjeku trebalo više od 50 godina da dostignu razinu ranijih članica. Ako bi nove članice postigle gospodarski razvoj od samo tri posto trebalo bi im 90 godina da dostignu nivo ostalih. Economist je takođe uočio da ako bi rast bilo koje od novih članica zaostao, “[ta] zemlja bi bila pod teretom pravila i troškova kluba namijenjenog bogatim ljudima dok bi njen prihod po osobi

ostao daleko ispod prosjeka i možda se čak smanjio u relativnom smislu.”² Ako razmotrimo veličinu godišnjeg BND u BiH po osobi (oko US\$ 2,000), kao i nedavnu stopu godišnjeg rasta, postaje jasno da BiH mora imati brži rast ili će to trajati duži vremenski period nego kod njenih susjeda u srednjoj i istočnoj Evropi prije no što počne dostizati prosjek bogatstva u EU.

Ali ovo je uzlazna krivulja – u smislu poslovnog okruženja, ulaganja u zemlju, obima i vrijednosti trgovine (najvažnije od svega) standarda života. Integracija u EU predstavlja uzorak dalekosežnih reformi koje će donijeti sistematične koristi ako se održi brzina i bude postojala politička volja da se krene naprijed sa, u početku teškim ali dugoročno gledano, korisnim promjenama.

Vrijeme potrebno novim članicama Da dostignu prihod 15 zemalja		
Zemlje	Prosjeak rasta god. BND Po osobi %	Godine da se dostigne
Bugarska	3.8	63
Češka Republika	3.7	39
Estonija	4.8	31
Mađarska	4.0	34
Latvija	3.9	58
Litvanija	3.8	53
Poljska	3.8	59
Rumunjska	3.8	80
Slovačka	4.0	38
Slovenija	3.2	31
Prosjeak	3.8	56
Cipar	3.4	21
Malta	4.1	29

* Dostizanje EU prosjeka po osobi znači dostići EU 15 BND po soosbi uz rast od 2% godišnje
Izvor: ELU - Uvećana Europa: shvatanje utjecaja-

REGIONALNI RAZVOJ

² Citati i tabelle: “Pregled povećanja broja članova EU” *The Economist*, 2004

Sjeverozapad

ARDA SZ razvoj

Projekt EU RED i Agencija za regionalni razvoj sjeverozapada (ARDA) organizirali su konferenciju "Otvoreni dan" za ovu regiju u Banjaluci 22 ožujka 2005 godine da bi zainteresirane obavijestili o trećem pozivu EURED-a za podnošenje prijedloga projekata koji treba da budu financirani na osnovu granta od 3 milijuna eura (EU CARDS 2002/EU RED programska podrška za regionalni privredni razvoj u BiH). Financiranje EU RED-a koncentrirano se na razvoj poslovne infrastrukture za podršku malih i srednjih poduzeća i razvoj turističke djelatnosti. Projekti vezani za razvoj poslovne infrastrukture orijentirani su ka privlačenju direktnih stranih ulaganja, smanjenju neuposlenosti, podršci izvozu te poboljšanju i primjeni nauke, tehnologije i inovacija u poslovanju. Projekti vezani za razvoj turizma orijentirani su na poboljšanje kvaliteta usluga i turističkog tržišta kao cjeline, i povećanje broja turističkih destinacija. Maksimalni iznos granta za jedan projekt iznosi 200,000 EUR. Podnešeni prijedlozi projekata moraju biti u skladu sa strategijom razvoja Sjeveroistoka Bosne i Hercegovine. Rok za podnošenje prijedloga je 17 svibanj 2005 godine.

Više detalja o konkuriranju za ovaj paket na adresi <http://www.delbih.cec.eu.int/>.

Vitaminka, Banja Luka

Vitaminka je osnovana 1947 godine kao mala radionica, koja se kasnije razvila u jednog od najpoznatijih proizvođača i prerađivača voća i povrća u bivšoj Jugoslaviji. Asortiman pokriva sve vrste proizvoda od voća i povrća uključujući marmeladu, ajvar, ukiseljeno povrće i sokove. Voće uključujući i jagodičasto koje se proizvodi u banjalučkoj regiji uvijek je uživalo ugled u regiji i van nje po svom visokom kvalitetu i karakterističnoj aromi. Upotreba umjetnih gnojiva u regiji je ispod razine uobičajenog u Zapadnoj Evropi i drugim krajevima.

Vitaminka je prodana švicarskoj tvrtki "Kreis Industriehandel Basel" u siječnju 2002 godine (KM 250,000 u gotovini, plus ulaganja u vrijednosti od KM 10 milijuna). Značajno je istaći da je novi vlasnik ispoštovao sve obveze iz ugovora o privatizaciji.

2005 godine Vitaminka planira povećati proizvodnju sa 10,500 tona na 15,000 tona, pri čemu bi se otkupilo 6,800 tona voća i povrća, uglavnom od domaćih proizvođača. Prije rata, Vitaminka je dostigla razinu proizvodnje od 24,000 tona. Proizvodi se izvoze u susjedne zemlje (Hrvatska i Srbija), kao i zemlje EU. Više o Vitaminki na adresi <http://www.vitaminka-kreis.com/>.

Golden Metro, Banja Luka – Ugovor o licenciranju potpisan sa Kolinskom iz Slovenije

Golden Metro, Banja Luka osnovan je 1994 godine. Firma proizvodi plastične boce i pića. Trenutno upošljava 68 ljudi. Nedavno je uvela međunarodnu priznati ISO 9001:2000 i HACCAP - standarde kvaliteta. Golden Metro izvozi više od 50% proizvodnje u Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju i Švedsku.

Ugovor o licenciranju sklopljen je sa Kolinskom u vrijednosti od 4 milijuna Eura 25 veljače 2005 godine, a planira se proizvodnja i punjenje boca u količini od 10 milijuna litara, što bi trebalo otpočeti u ožujku. Očekuje se da bi ukupan promet mogao dostići iznos između 7 do 10 milijuna eura.

Sjeveroistok

U tijeku prva tri mjeseca, NERDA je svoje aktivnosti koncentrirala na pripremu trećeg poziva za podnošenje zahtjeva za dodjelu sredstava EU RED-a. U tu svrhu, EU RED i NERDA izvršili su prezentaciju uvjeta podnošenja zahtjeva u Tuzli i Modriči. NERDA je izvršila i prezentaciju strategije razvoja sjeveroistoka i dala pregled svojih aktivnosti Opštini Bijeljina, gdje su općinski organi vlasti izrazili interes za buduću suradnju i iskazali podršku projektima vezanim za regionalni razvoj i aktivnosti.

NERDA je bila i domaćin delegacije češke vlade; među mogućim projektima o kojima se razgovaralo je i transfer certifikacionih tehnika na regiju sjeveroistok i BiH.

30 ožujka 2005 godine, NERDA je održala seminar za potencijalne učesnike u općinskim tenderima a vezano za pravila javnih nabavki i procedure podnošenja zahtjeva.

Trenutno, članovi NERDA-e rade na dinamičnom planu formuliranja regionalne strategije za naredne tri godine.

Kada su u pitanju ulaganja, "Strolit" fabrika za obradu metala iz Odžaka, privatizirana u veljači 2005 od strane EMPK iz Slovenije, predstavlja primjer koji obećava. EMPK je odlučio uspostaviti modernu proizvodnju u Odžaku. Ugovorom se predviđaju ulaganja u iznosu od 4.45 milijuna KM u periodu od tri godine. U prvoj godini to će najvjerojatnije za rezultat imati 100 novih radnih mjesta, 100 novih radnih mjesta u drugoj godini, a namjera je da se ova razina upošljavanja održi.

Vlada FBiH odobrila je širenje Slobodne zone Visoko. Poticaj za ovu ekspanziju dala je tvrtka Prevent, koja treba pokrenuti dva izvezna orijentirana pogona, čija je namjera upošljavanje 230 radnika.

3 veljače 2005 godine, the Turkish Hayat Holding, Kastamonu Entegre, ostvario je zajednička ulaganja sa Natronom iz Maglaja. Turski partner će uložiti 14 milijuna KM. Očekuje se da će iz ovog projekta na početku biti otvoreno 760 radnih mjesta, dok će u naredne dvije godine biti uposlano još 150 radnika. Potrebno je uložiti 21 milijuna Eura u modernizaciju proizvodne opreme.

U skladu sa dogovorom sa Općinom Srebrenica, slovenačka firma CIMOS pokrenut će izgradnju tvornice za izradu rezervnih dijelova za automobile u Potočarima. Radovi počinju u travnju, a tvornica bi trebala otpočeti sa radom u svibnju.

Iako ovi pozitivni primjeri pokazuju da nedavno izvršene ekonomske reforme u BiH počinju da daju konkretne rezultate, potencijalni investitori se još uvijek moraju da izlagati pravnoj nesigurnosti, enormnim dugovima u poduzećima te sporog i bezgranično složenoj birokraciji.

Mnoge tvrtke u BiH mogle bi biti konkurentne i profitabilne, ali im treba kredibilan investitor koji će omogućiti pristup regionalnom i globalnom tržištu. Međutim, investitori oklijevaju zbog nagomilanih dugovanja poduzeća. Klasičan primjer je Fabrika Sode Lukavac, koja je od enormnog značaja za razvoj rudarstva i kemijske industrije u tuzlanskoj županiji. Uprkos stvarnom interesu stranih investitora za ovu tvrtku, nagomilani dugovi prepreka su sklapanju ugovora o ulaganju. Organi vlasti BiH tek trebaju formulirati sustavni pristup ovome problemu.

Jasno je i da mnoge tvrtke u državnom vlasništvu gomilaju dugovanja koja će spriječiti svaka ulaganja u takva poduzeća u budućnosti. Nedosljedna primjena Zakona o stečaju natjerat će takve tvrtke na likvidaciju, nakon čega će izgubiti svaku mogućnost za prestrukturiranje.

Iskustvo firme UNICO Filteri iz Tešnja predstavlja udžbenički primjer štete koju mogu nanijeti birokratske barijere i neadekvatna primjena procedura. Kada je potencijalni ulagač nastojao kupiti UNICO Filteri i pojačati promet, upetljao se u sudske postupke prouzrokovane nedostacima u tenderskom postupku.

Napredak u borbi protiv nezakonite i neograničene sječe šuma ne može se postići sve dok se pitanje nadležnosti nad upravljanjem i eksploatacijom šuma ne riješi. Konkretni primjeri su Krivaja Zavidovići and Stupčanica iz Olova, Nažalost, niti uprava ovih firmi a ni vlasti kantona broj četiri nisu poduzeli potrebne korake za provedbu Zakona o šumama Federacije Bosne i Hercegovine.

Poslovanje u BiH zahtijeva proaktivne, efikasne i odgovorne organe vlasti koje imaju hrabrosti da se drže reformi i u svim fazama pokreću, usvajaju i provode te reforme.

Jugoistok

Razvoj turizma, stimuliranje razvoja poduzetničke infrastrukture, poticanje izvoza, smanjenje nezaposlenosti, privlačenje stranih direktnih ulaganja i pojednostavljenje procedura za registriranje poduzeća predstavljaju glavne ideje kako iskoristiti 3 miliona € pomoći EU RED-a predviđene za regionalne gospodarske razvojne projekte u BiH. Poziv za Prijedloge kojim se traže potencijalni projekti koji bi bili financirani objavljen je 17. veljače sa rokom od tri mjeseca za prijem aplikacija i maksimalnim iznosom potpore od 200,000 € po projektu.

U veljači je potpisan i Memorandum o razumijevanje između Italijanske Regije Toskana, Italijanske nevladine organizacije UCODEP i REDAH-a koji regulira modalitete zajedničkog promoviranja REDAH-ovih projekata i inicijativa kao i provedbu gospodarskih razvojnih projekata koji su od zajedničkog interesa. Program, koji trenutno Regija Toskana implementira, potiče lokalne vlasti da postanu pokretačka snaga gospodarskog razvoja u namjeri da pridonese stvaranju stabilnog socijalnog razvitka. Lokalni partneri u ovom Programu su Hercegovačko-Neretvanski Kanton, Grad Mostar i općine Livno, Trebinje i Nevesinje. U okviru ovog Programa, svaki od partnera će dobiti iznos od 80,000 € za provedbu projekata koji se kreću od onih vezanih za razvoj turizma (Mostar), promoviranja Parka prirode Hutovo Blato (HNK), izgradnje regionalnog odlagališta za otpad (Trebinje) i obnove sustava otpadnih voda (Livno) do onih vezanih za poboljšanje kvaliteta vodovodnog sustava (Nevesinje). Memorandum o razumijevanju će biti na snazi do srpnja 2006. kada će Program biti zatvoren.

Okrugli stol na temu međugranične suradnje u oblasti turizma, organiziran od ureda East-West Institute iz Dubrovnika, održan je u Tivtu, Crna Gora, 25. veljače 2005. Prisustvovali su učesnici iz Dubrovnika, Kotora, Herceg-Novog, Trebinja, Mostara (REDAH) i Sarajeva (USAID). Učesnici su istakli potrebu za suradnjom, podvlačeći međusobnu važnost Dubrovnika i Crne Gore i dodavši da su jednodnevna putovanja iz Dubrovnika u Hercegovinu, Mostar i nazad

tradicionalno predstavljala dio turističke ponude Dubrovnika i trebaju biti uključena i u buduće ponude. Ovaj okrugli stol imao je dvostruku namjeru: da osigura direktne sastanke između turističkih stručnjaka iz trokuta Dubrovnik-Trebinje-Tivat i da pomogne da se obnove odgovarajuće veze između glavnih regionalnih gradskih centara Trebinja, Herceg Novog, Mostara i Dubrovnika. Ovaj i slični događaji trebaju služiti kao korisno sredstvo u prevazilaženju nesporazuma iz prošlosti kao i u uspostavljanju novih osnova za dijalog, što će biti od koristi stanovnicima trokuta koji čine područje Dubrovnika i zapadna i istočna Hercegovine. U svakom slučaju, bolja regionalna suradnja jedan je od osnovnih principa promoviranih od i unutar Europske Unije.

Sa ciljem smanjenja stope nezaposlenosti u regiji i unapređenja razvoja sektora srednjih i malih poduzeća u ožujku je organiziran petodnevni tečaj pod nazivom "Započni svoj vlastiti biznis", sponzoriran od Federalnog ministarstva za razvoj, poduzetništvo i obrt. Tečaj, koji je bio besplatan za učesnike, održalo je Udruženje poduzetnika i servis centar LINK. Okupljeni učesnici su bili trenutno neuposleni, studenti i mladi poduzetnici iz regije Hercegovine kojima su ponuđene osnovne informacije vezane za biznis planove, registraciju poduzeća, tržište, poreznu politiku i druge elemente važne za uspješno vođenje poduzeća. LINK je također implementirao još jedan pilot projekat u sektoru srednjih i malih poduzeća – Kreditnu garancijsku šemu. Sa početnim fondom u iznosu od 600,000 KM, ovaj projekat je dosad podržao 34 poduzeća, stvorio 48 novih radnih mjesta i pomogao da se zadrže 102 već postojeća. Udruženje trenutno traži nove partnere za financijsku podršku kako bi se povećao Kreditni fond.

Poduzeće *Violeta*, proizvođač sanitarnog materijala iz Gruda, u veljači je potpisalo ekskluzivni trogodišnji ugovor sa Iranskim poduzećem *Hidrophil Zanjan* o plasiranju pet proizvoda iz linije "vlažnih maramica" na Iransko tržište. Sličan ugovor je sklopljen i sa poduzećem iz Jordana, dok su pregovori vezani za tržište Saudijske Arabije još u tijeku. Osim u zemlje

nastale iz bivše Jugoslavije, *Violeta* već izvozi svoje proizvode u Švicarsku, Njemačku, Švedsku i Libiju. U isto vrijeme, poduzeće planira da pokrene novu proizvodnu liniju za proizvodnju pelena, što bi trebalo da stvori 35 novih radnih mjesta.

U prošloj godini, Tvornica alata Trebinje izvezla je robe u vrijednosti 22 miliona KM i tako postala četvrti najveći izvoznik u RS. Poduzeće planira u slijedećoj godini povećati vrijednost svog izvoza na 25 miliona KM. Nedavno je poduzeće uložilo 250,000 € u nabavku moderne mehanizacije. To predstavlja prvo ozbiljnije ulaganje u modernizaciju opreme u posljednjih 16 godina. Privatizacija ovog poduzeća kasni već najmanje četiri godine. U lipnju prošle godine, Vlada RS je usvojila akcioni plan za reorganizaciju i privatizaciju Tvornice alata. Taj plan predviđa da se osnuje nova holding kompanija nakon preregistracije Tvornice alata kao dioničarskog društva i preregistracije podjedinica kao zasebnih dioničarskih društava. Vlada RS je zadužila Agenciju za privatizaciju RS da, u suradnji sa vodstvom Tvornice alata, pripremi Skupštine dioničara za novo-registrirana poduzeća. Većina aktivnosti potrebnih za sazivanje ovih Skupština već je završena i očekuju se slijedeći koraci. Po završetku ovog procesa, biće objavljen poziv za privatizaciju.

Pod sponzorstvom Predsjedništva BiH, USAID-a i Austrijskog ambasadora u BiH, Udruga vinara Hercegovine je organizirala *Noć hercegovačkih vina* kako bi predstavila mogućnosti u proizvodnji vina, posebno tradiciju i važnost ove proizvodnje za područje cijele Hercegovine, gdje se i nalazi 98 procenata svih vinograda BiH. Iako je ovaj sektor počeo da se oporavlja, Udruga vinara smatra da je potrebna jača podrška od odgovarajućih vlasti da bi se postigla predratna razina proizvodnje i pripremio ovaj sektor za EU integraciju.

Sarajevski region

Od sedmog veljače Sarajevska regionalna razvojna agencija SERDA nalazi se u novim prostorijama na adresi Ul. Hamdije Čemerlića 2/11.

Na istoj lokaciji sa radom je počeo i SERDA-in Poslovni inkubator koji korisnicima pruža: iznajmljuje prostorije za smještaj novih biznisa po razumnim cijenama upotrebu resursa i usluga uključujući, konsalting, pravnu pomoć, računovodstvo i različite edukativne programe. Prostor Poslovnog inkubatora površine cca. 2.000 m², kao i 30 parking mjesta, stavljen je na raspolaganje poduzetnicima putem javnog poziva koji je raspisan početkom ove godine. Izbor prvih korisnika inkubatorskog prostora obavljen je tokom ožujka i oko 62 % od ukupnog kapaciteta je iskorišteno.

U Sektoru za poslovni razvoj još uvijek je aktuelno prikupljanje i obrada aplikacija farmera na osnovu kojih će partnerska banka u ovom projektu dodjeljivati kredite.

Portfolio menadžeri SERDA-e su od početka godine bili prisutni na više skupova edukativnog sadržaja poput Treninga „Project Cycle Management“ ; Seminara o integriranim projektima povratka u BiH, čiji je organizator SERDA-ina partnerska agencija AsBe.V. Germany.

EU RED-ovi eksperti za industrijske zone iz Irske, Tom Kelliher i Caimin Jones su zajedno sa portfolio menadžericom Sektora za razvoj komercijalne infrastrukture obišli desetak lokacija potencijalnih industrijskih zona u regiji. EU RED-ovi konsultanti su članovima Skupštine i Nadzornog odbora SERDA-e te brojnim gostima 23. ožujka održali prezentaciju „Predfiziibiliti studija i preliminarni prijedlozi za razvoj industrijskih zona u sarajevskoj regiji. Operativni plan SERDA-e za 2005. godinu i Financijski plan SERDA-e za 2005. godinu usvojeni su na 10. sjednici Skupštine, koja je održana 23. ožujka 2005.g. Na istoj sjednici donesena je odluka o pristupanju općina Olovo i Vareš u članstvo SERDA-e., tako da broj osnivača SERDA-e povećan na 24.

Na poziv Conseil Regional d Auvergne, Union Europeenne en Auvergne, direktor Sarajevske regionalne razvojne agencije SERDA boravio je od 28.ožujka do 01. travnja u francuskoj pokrajini Overnj (Auvergne). Svrha posjete bila je međusobno upoznavanje SERDA-e sa

Regionalnom razvojnom agencijom regije Overnj i uspostavljanje moguće saradnje dviju regija.

Centralna regija

Regionalna agencija za razvoj centralne Bosne (REZ) koncentrira se na dvije oblasti: obradu drveta i metala.

Preko 10 poduzeća iz sektora obrade drveta predstavljaju odlično polazište za izradu regionalne strategije razvoja obrade drveta. Od veljače 2005 godine zastupnici obrazovnih i naučnih institucija, ministarstava, privrednih komora, strukovnih udruga i ostalih institucija, direktno ili indirektno povezanih sa sektorom, rade na izradi regionalne strategije, a u suradnji sa USAID-om.

Problemi sa kojima se suočavaju proizvođači utvrđeni su i prioriteta uspostavljeni. U narednih nekoliko mjeseci, bit će pripremljena rješenja vezano za bolji pristup kapitalu, primjeni novih tehnologija, razvoju kvalitetnih obrazovnih sustava, obrazovanje osoblja i razvoj tržišnih kapaciteta u sektoru obrade drveta.

Osim toga organizuju se posjete sajmovima za obradu drveta poroizvođačima, u jednom od najznačajnijih klastera ovoga tipa u Italiji.

Što se tiče sektora metala, REZ je obezbijedio pregled preduvjeta za uspostavljanje klastera za obradu metala u regiji. Ovaj pregled finansiralo je Federalno ministarstvo za razvoj poduzetništva i zanatstva. U prvoj fazi ovoga projekta svi potrebni podaci o obradi metala o regiji su prikupljeni. Postoji 160 tvrtki koje se bave obradom metala u regiji.

FISKALNI SEKTOR

Predstojeći fiskalni izazovi

Složen sistem organa vlasti u Bosni i Hercegovini predstavlja izazov za one koji su nadležni za javno finansiranje. U toku nedavno održanih konsultacija između organa vlasti Bosne

i Hercegovine i MMF-a, MMF je preporučio mjere za jačanje fiskalne koordinacije između državne i dviju entitetskih vlada kako bi se BiH omogućilo da preuzme puni fiskalni suverenitet.

Zahtjevi prema javnim proračunima su sve veći u vrijeme kada troškovi vlade već konzumiraju polovinu nacionalnih prihoda. Državne institucije moraju se stvarati i širiti da bi BiH omogućile da pregovara i provodi Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju sa Europskom unijom. Postoje infrastrukturne potrebe za koje su potrebna javna ulaganja. Troškovi koji se odnose na isplatu domaćih potraživanja nastalih u toku rata i stara devizna štednja, ogromni su. Iz svih ovih razloga, BiH hitno mora naći načina da značajno smanji troškove organa vlasti, a poveća djelotvornost njihovih usluga.

Da bi se povećala međuresorna fiskalna koordinacija i bavilo ovim pitanjima, ministri financija na razini države, Republike Srpske i Federacije BiH 11 oformili su 11 veljače Radnu grupu za fiskalnu održivost. Oformljeno je tijelo koje se sastoji od zastupnika vlasti i akademski obrazovanih stručnjaka koji trebaju dati savjete o načinima na koje se može postići ekonomičnije trošenje na svim, a istovremeno povećala djelotvornost.

Najžurniji zadatak za Radnu grupu za fiskalnu održivost je bavljenje problemom državnih plaća i naknada. Kao što je dogovoreno sa MMF-om, prosječni paket naknada za 2005 godinu mora se brzo smanjiti za 10 posto, kako bi se ostalo u granicama državnog proračuna. Osim toga, plaće se razlikuju u velikoj mjeri među pojedinim državnim agencijama i u prosjeku su mnogo više od plata na ostalim razinama organa vlasti. Plate uposlenika u institucijama BiH trebalo bi da budu mnogo fleksibilnije i primjenjuju se na sličan način u svim državnim institucijama i ministarstvima. Podgrupa na ekspertskoj razini trenutno vrši analizu personalnih troškova svih korisnika državnog proračuna i radi na nacrtu novog državnog zakona o plaćama zasnovanom na modernim načelima koji se mogu primijeniti i pri izradi zakona kojima se uređuju plate na nižim razinama vlasti.

U narednih nekoliko mjeseci, radna grupa za fiskalnu održivost planira da utvrdi čitav niz opcija za smanjenje troškova zasnovanih na analizama, u cilju optimalne raspodjele funkcija i pripadajućih prihoda. Cilj radne grupe je da do septembra pripremi preporuke na osnovu kojih ministri finansija mogu postupiti ove godine i koje se mogu upotrijebiti u pripremi održivih budžeta na državnom i entitetskim nivoima za 2006 godinu i naredne godine.

POLJOPRIVREDA

Šumarstvo

Nedavno obavljen pregled finansijskih izvješća o poslovanju Srpskih šuma još je jednom potvrdio da se radi o lošem upravljanju i potencijalnim kriminalnim radnjama. Sudski organi republike Srpske istražuju potencijalne kriminalne radnje, a Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu zajedno sa Šumama Republike Srpske (novo ime Srpskih šuma) počeli su poboljšavati upravljačku strukturu samog poduzeća. Do koje su mjere ozbiljni u tom nastojanju preostaje da se vidi.

Međutim, jasno je da sistematski pristup uspostavljanju održivog upravljanja šumama treba inaogurirati.

Još prije dvije godine grupa akademski obrazovanih stručnjaka iz područja šumarstva u BiH počela je raditi na pripremi rješenja. U kontekstu druge faze Buldožera ideja o održivom šumarstvu je napredovala (po prvi put u BiH) Uz podršku OHR-a sačinjen je nacrt prijedloga zasnovan na ovoj ideji koja potiče od mjerodavnih strukovnih udruga i predata Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa u ožujku 2005 godine.

Ključni problem sastoji se u tome da značajne količine drveta odlaze iz BiH bez dalje obrade

koja bi tome drvetu povećala vrijednost. Žuran je izazov zadržati vrijednost ovoga resursa u BiH. Odnosno, u kontekstu izvoza, vratiti vrijednost ovome resursu u BiH.

Logički temelj se sastoji u sljedećem: Glavni akteri u sječi drveta su šumska gazdinstva u državnoj svojini. Ponašaju se monopolistički i uopće gledano nedostaje im transparentnost u radu. Šumska gazdinstva su dobro organizirana i umrežena, za razliku od sektora za obradu drveta, koji je slab i dezorijentiran. Šumska gazdinstva diktiraju cijene i kontroliraju potrošačku bazu. U nedostatku i površnog nadzora, imaju slobodu djelovanja prema prilikama. Ako se krivica za nelegalnu sječu može pripisati bilo kome akteru u sektoru onda su to šumska gazdinstva u javnoj svojini. Nezakonite pilane bi polako nestajale kada ih šumska gazdinstva ne bi u kontinuitetu snabdijevala pošto su u nedostatku gotovine. Iako ona vrše kontrolu protoka proizvoda, šumska gazdinstva u javnoj svojini ne povlače odgovornost za to "ko kupuje proizvod ili šta sa njim radi".

Nacrt ovoga zakona predstavlja nastojanje da se dostigne mehanika svakodnevnog poslovnog funkcioniranja šumskih gazdinstava u javnoj svojini i obezbijedi da ona počnu funkcionirati na osnovu prihvaćene poslovne prakse. Sama poduzeća lobiraju da se zakon primjenjuje na osnovu samokontrole na osnovu činjenice da se od vlade koja do sada nije uspjela urediti sektor šumarstva ne može očekivati da "radi sve". Nisu sva šumska gazdinstva u javnoj svojini korumpirana, ali razina korumpiranosti u ovoj branši je endemska pojava, tako da samokontrola ne bi funkcionirala.

Promjena upravljanja i preokret u strategiji u sektoru šumarstva prijeko su potrebni. Danas, strani kupci su vrlo zainteresirani za bosansko drvo, ali nisu zainteresirani za obradu drveta u Bosni. Jedna od strategija je obuzdati moć svih aktera u sektoru tako da mogu početi štitiiti svoje dugoročne interese osiguravajući da se sve transakcije zasnivaju na održivom upravljanju šumarstvom. Nacrt zakona osigurava ovoj branši instrument za ovu potrebu.

Zakon se bavi i ekonomski i ekološki neodrživom situacijom u kojoj oni koji se bave nezakonitom sječom stižu brzu dobit dok šumske rezerve u zemlji postaju sve manje i hiljade kvalificiranih radnika ostaje bez posla. Postavit će i pravni okvir na osnovu koga će drvna industrija u Bosni i Hercegovini moći opstati na zdravim osnovama dugoročno gledano a obezbijedit će se i održiva eksploatacija ograničenih prirodnih resursa. Donošenje i provedba ovoga zakona su stoga ključni za budućnost sektora i privredu Bosne i Hercegovine u cjelini.

Institucionalni kapaciteti

Sektoralni pregled EK preporučio je korake koje treba poduzeti za uspostavljanje funkcionalnog pravnog i institucionalnog okvira. Unatoč jasnim preporukama i podršci različitih članova Vijeća ministara, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je, međutim, iznijela na Parlament Federacije Bosne i Hercegovine Zakon o poljoprivredi bez konsultacija sa državnom razinom.

Ova inicijativa promoviranja entitetskog zakonodavstva ne samo da nije u skladu sa nedavno objavljenim preporukama EK već onemogućava i implementaciju milijuna eura tehničke pomoći EK namijenjene jačanju administracije u poljoprivredi na državnoj razini.

Osim toga je i suprotna interesima zainteresiranih strana u sektoru poljoprivrede. Poljoprivredni proizvođači u BiH i agroprerađivačka industrija već neko vrijeme lobiraju uspostavljanje državnog ministarstva za poljoprivredu kao institucije koja sa sobom može donijeti pozitivne promjene u poljoprivrednoj trgovini i politici prihoda u korist poljoprivrednih proizvođača.

Nakon što su veleposlanik EU i Visoki predstavnik uputili pismo Parlamentu Federacije ta inicijativa je zaustavljena i sada se nadamo da će vlade FBiH i RS početi lobiranje poljoprivredne reforme na koordinirani način na

svim razinama vlasti. Osnivanje radne skupine kojom predsjedava Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa bit će naredni pozitivan korak u tome smjeru.

Veterinarstvo

Četiri mjeseca nakon osnivanja Državne veterinarske granične inspekcije ova je služba na putu da postane djelotvorno organizirana i opremljena. Uz podršku Partner for Development, američke nevladine organizacije, Državni ured za veterinarstvo otpočeo je proces jačanja kapaciteta na veterinarskim graničnim prijelazima. Ovaj i slični projekti u sektoru veterinarstva poboljšavaju razinu usluga i uvode europske standarde u BiH.

Međutim, Državna granična veterinarska inspekcija samo je jedan aspekt složenog sistema veterinarstva, za čiju pouzdanost EU iskazuje veliko interesovanje.

Sustav za nadzor zdravlja životinja pokriva nekoliko funkcija i ne može funkcionirati na pravi način ukoliko su te funkcije neefikasne. U konačnoj instance djelotvornost cijelog sustava ovisi o stupnju saradnje među raznim razinama javne uprave. Ova suradnja uključuje elemente kao, prikupljanje, zajedničko korištenje i regiranje na informacije. Trenutno, suradnja je na različitim razinama u entitetima, županijama i općinama te državnoj razini.

Zaštita zdravlja bilja i ispravnost hrane

Od studenog 2004 godine Vijeće ministara odlaže postavljanje upravljačkog osoblja u Agenciji za zaštitu zdravlja bilja Bosne i Hercegovine, dok radna mjesta za Agenciju za ispravnost hrane Bosne i Hercegovine još nisu ni raspisana konkursom.

Agenciji za ispravnost hrane i Agenciji za fitosanitarna pitanja dodijeljena su sredstva za posljednje tromjesječje 2004 godine i za 2005 godinu, ali nisu iskorišćena pošto ta tijela nisu bila uspostavljena.

Jasno je da BH može učiniti dalji napredak prema Europi samo onda ako ministarstva provedu zakone i odluke koje su donijela.

Problemi vezani za zakonodavni i institucionalni okvir i politiku olakšica naglašeni su na okruglom stolu čiji je domaćin bilo održanje proizvođača prehrambenih proizvoda BiH i USAID LAMP (Projekt koji povezuje poljoprivredne proizvođače i tržišta). Problemi vezani za krijumčarenje sjemena i sadnica, neusklađenost politika subвенncija, nedostatak institucija za certifikaciju i kontrolu uvoza, utvrđeni su kao glavne zapreke ove branše i kao najveća opasnost za zdravlje potrošača. Konkretni problem prerađivačkih tvrtki je pristup domaćim distributivnim tržišnim lancima.

Kao zaključak na okruglom stolu još je jednom utvrđeno da osnivanje Ministarstva poljoprivrede BiH predstavlja visok prioritet.

STATISTIKA

Misija moguća?

Obezbjedivanje pouzdane statistike jedan je od 16 preduvjeta za pregovore o Ugovoru o stabilizaciji i pridruživanju iz Studije izvodljivosti EK. Imajući ovu činjenicu na umu, pažnju treba usmjeriti na provedbu Zakona o statistici Bosne i Hercegovine, sa ciljem stvaranja funkcionalnog statističkog sustava u kome su jasne odgovornosti i efikasni mehanizmi za koordinaciju.

Središnji problem je i dalje obezbjeđivanje statističkih podataka na državnoj razini. Neki važni makroekonomski pokazatelji još uvijek nedostaju (indeks potrošačkih cijena, indeks proizvođačkih cijena), industrijska statistika (indeks fizičkog opsega proizvodnje), statistika nacionalnih računa (kalkulacija BNP na bazi potrošnje, razina sive ekonomije).

Statistički sustav Bosne i Hercegovine sastoji se od jedne Državne agencije oformljene 1998

godine (BHAS: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, sa područnim odjeljenjem u Brčkom) i dva entitetska zavoda (RSIS- Zavoda za statistiku Republike Srpske i FBHOS: Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine).

Kordinacija i usklađenost u radu među akterima u području statistike i dalje su problematični. Razina prikupljene statistike u BiH pod uticajem je kako statističkih tako i nestatističkih faktora (uglavnom političkih) koji pod trenutnim okolnostima sprječavaju veći napredak u ovom domenu. Među negativne faktore spada i složena organizacija države, različite razine prikupljanja statističkih podataka (država & entiteti) sa različitim izvorima financiranja statističkih aktivnosti i često neadekvatnim vanjskim izvorima podataka, stalni problem vezan za izvore statistike na raspolaganju (koji se uglavnom nalaze u entitetskim zavodima za statistiku), i činjenica da CBBH nije zvanično uključena u statistički sustav Bosne i Hercegovine.

U ovom trenutku od ključnog je značaja postići sporazum oko jasne procedure subordinacije entitetskih zavoda za statistiku Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine, uspostaviti adekvatan izvor financiranja statističkih aktivnosti na državnoj razini poboljšati kapacitet Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine tako da može vršiti uspješnu koordinaciju svih aktivnosti vezanih za proizvodnju statističkih podataka na državnoj razini. Pitanje subordinacije entitetskih zavoda za statistiku kao i pitanje financiranja statistike na državnoj razini trebalo bi djelimično biti riješeno kroz pripremu Memoranduma o stvaranju jedinstvenog statističkog sustava BiH (početni dokument bi trebalo da pripremi ZSRB) i zvaničnog statističkog plana (koji treba izraditi BHAS). Pitanje popune osobljem BHAS zahtijevat će dosta vremena. U svjetlu ograničenih statističkih resursa u Bosni i Hercegovini, angažiranje resursa entitetskih zavoda u proizvodnji statistike na državnoj razini moglo bi kratkoročno gledano biti najbolje rješenje.

Očigledno je da nedostatak pouzdane statistike ima negativan uticaj na kvalitet ekonomskog planiranja u zemlji. Nije lako razmišljati o

ulaganju u zemlju u kojoj niko ne zna koliko u toj zemlji ima stanovnika, kolika je stopa inflacije, i kolika je radna snaga. Međutim, usavršavanje statističkog sistema Bosne i Hercegovine je kontinuiran je process. Za sada, nosioci nacionalnog statističkog sistema treba da se koncentrišu na uspostavljanje jedinstvenog sistema koji će proizvesti pouzdanu statistiku i za domaće i za strane korisnike.

KOMUNALNI SEKTOR

Transport

U jesen 2003 godine osnovana je radna skupina sa zadatkom da pripremi Zakon o željeznicama Bosne i Hercegovine. Nakon pozitivnog početka naišli su problemi, koji su prijetili da čitav projekt dovedu u pitanje.

Zakon o željeznicama dio je šireg procesa transformacije željezničkog sektora u Bosni i Hercegovini. Za Bosnu i Hercegovinu oporavak ovoga sektora je od izuzetnog značaja imajući na umu gospodarski potencijal zemlje. Predratno gospodarstvo u velikoj je mjeri ovisilo o teškoj i ekstraktivnoj industriji. 1990 godine uglj, koks, i željezna ruda u Bosni i Hercegovini prevoženi su željeznicom. 2003 godine ukupan teret iznosio je 5.9 milijuna tona. 1990 godine radilo se o 25,900 milijuna tona – drugim riječima došlo je do smanjenja obima prijevoza tereta za gotovo 80 posto. Međutim nakon privatizacije Željezare Zenica i za nju vezanih rudnika i koksare, procjenjuje se da će za narednih nekoliko godina za Zenicu biti potrebno željeznicom prevesti oko 6.2 milijuna tona roba.

Oporavak željezničkog sektora i teške industrije (o kojoj ovise čitavi gradovi i zajednice u nekim dijelovima zemlje) u značajnoj su mjeri međusobno povezani. Uspjeh će ovisiti o mogućnosti željezničkog sektora da se transformira u davaoca transportnih usluga po prihvatljivim cijenama koji će reagirati prema potražnji, biti orijentisan ka poslovanju sa dobitkom i stvarati mogućnosti da teška industrija bude u stanju privući dovoljno svježeg ulagačkog

kapitala. Stoga EBRD i EIB planiraju uložiti između €120 milijuna i €160 milijuna u ovaj sektor počevši od ove godine, ukoliko se ispune određeni uvjeti. Ključni uvjet je donošenje Zakona o željeznicama, kao i napredak u daljim fazama procesa reforme.

Iako se u zakonu ne prave kompromisi u odnosu na preovlađujuće europske standarde, u tijeku procesa izrade postalo je očigledno da ako se želi da zakon u potpunosti funkcioniše i bude prihvatljiv u ustavnom smislu, prvobitni međuentitetski sporazum o željezničkom prometu (potpisan 1998 u okviru Aneksa 9 Dejtonskog mirovnog sporazuma) morat će se revidirati. Tako će sam zakon uređivati željeznički sektor, dodjelu licence i poštivanje zakona i propisa, dok se za međuentitetski ugovor predviđa da će uređivati aspekte poput upravljanja infrastrukturom. Tako je Zakon o željeznicama prva faza kao dug proces; druga faza predstavlja revidirani međuentitetski sporazum, a treća utvrđivanje sveobuhvatne strukture za financiranje željeznica. Naravno, ove faze neće ići linearnom progresijom pošto će svaka imati vlastiti život, iako su sve te faze međusobno povezane u značajnoj mjeri.

EKONOMSKA TRANZICIJA

Privatizacija

Nedavni događaji na području privatizacije daju razloga za oprezni optimizam. Vlade u oba entiteta izgleda da su shvatile dobre i korisne strane privatizacije. Potencijalni uspjesi uključuju privatizaciju Jelšingrada iz Banjaluke, koji je privukao slovenački Livar, vodeći na tržištu ovoga sektora, dok je privatizacija Energopetrola Sarajevo dostigla finalnu fazu. Energoinvest, Agrokomerc i KTK u FBH i Banjalučka pivara samo su neke od zanimljivih poduzeća kojima predstoji privatizacija u naredna tri do šest mjeseci.

Pojavio se, međutim, i novi trend koji bi trebalo da zabrinjava. Sve veći broj poduzeća, ne samo onih koja su u fazi privatizacije već i neka koja se

nalaze u postprivatizacijskom periodu, susreću se sa pravnim sporovima i ostalim izazovima iz ugovora. Na takvom spisku su i Hidrogradnja, UnicoFilter, Feroelektro, Energopetrol i Energoinvest. Broj sporova koji utiče na strateška poduzeća sugerira da se radi o sustavnom problemu. Mogući način da se ovo ispravi je posredovanje, arbitraža te razvoj ekspeditivnijeg pravosudnog sustava.

Takve mjere, kada se adekvatno primijene, povećaće pravnu sigurnost vezanu za sklapanje poslova, a stvorice i stabilnije privredno okruženje i konačno obezbijediti Bosni i Hercegovini da postane privlačnijom za strana ulaganja.

Poslovnog okruženja

Zakon o obligacionim odnosima

Osnov za moderne privredne djelatnosti predstavlja pravni okvir kojim se uspostavlja pravna sigurnost u cijeloj zemlji. Postojeće zakonodavstvo kojim se uređuju ugovorni odnosi u BiH ne obezbjeđuje tu pravnu sigurnost.

Zakon o obligacionim odnosima bivše Jugoslavije datira još iz 1978 godine; predstavlja najkompletniji i najobuhvatniji pravni dokument kojim se utvrđuju ugovorni odnosi. Iako je to zakonodavstvo preuzeto u entitetima i Distriktu Brčko, naknadno izvršenim izmjenama i dopunama došlo je do nastanka tri različita zakona kojima se uređuju ovi odnosi u BiH. Ono što najviše zabrinjava jest činjenica da primjena tri različite postojeće verzije zahtijeva usvajanje još nekoliko zakona kojima bi se uredilo međusobno kontradiktorno djelovanje ovih zakona, kao što je to slučaj kod međuentitetskih i međunarodnih transakcija.

Osim što za zemlju veličine BiH nije logično da ima tako jedan složen pravni sustav on ne osigurava dosljedan pravni tretman, zaštitu privatne svojine te pravnu sigurnost na teritoriji

BiH. Pored toga suprotan je cilju uspostavljanja jedinstvenog ekonomskog prostora. Ovo opet ima negativan utjecaj na međuentitetska i indirektna strana ulaganja, a time i na podsticanje tržišne privredne i privrednog razvoja BiH uopće. Nije potrebno reći da uređivanje ugovornih odnosa u BiH ne odražava trend koji vlada u Europskoj uniji, a čiji je cilj izrada jednoobraznih zakona o ugovornim odnosima u cijeloj EU.

Ako se u obzir uzmu rizici kojima postojeći sustav izlaže privredu BiH i uzevši u obzir nepostojanje nikakvih garancija da čak i ako budu usklađeni, entitetski zakoni i zakoni DB se neće naknadno mijenjati odnosno različito primjenjivati, imperativno je usvajanje jedinstvenog zakona o obligacionim odnosima za cijelu teritoriju BiH. Takav jedan zakon na državnoj razini- čija bi primjena ostala u isključivoj nadležnosti postojećih sudova i koja ne bi zahtijevala uspostavljanje neke nove državne institucije- osigurao bi jednoobrazno uređenje propisa o ugovornim odnosima i jednoobraznu sudsku i pravnu praksu.

Prilika koju ovo zakonodavstvo predstavlja za privredni razvoj BiH jasna je i ne smije biti propuštena. Predstavnicima poslovne zajednice BiH i profesije pravnika svjesni su ovoga, ali je na njihovom izabranim predstavnicima da iskoriste ovu priliku i krenu naprijed. Put im je jasan.

Registracija poduzeća

S ciljem uvođenja jednoobraznog i promptnog načina registracije poduzeća u BiH, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Državni okvirni zakon o registraciji poduzeća 29 srpnja 2004 godine (Službeni list BiH br 42/04 od 10 rujna 2004 godine).

Nakon stupanja zakona na snagu od entiteta i DB se očekuje da usvoje odgovarajuće zakone kojima će na snagu stupiti odredbe državnog zakona i kojima će se osigurati jednoobrazna primjena načela toga zakona. Dok Zakon DB tek treba biti predstavljen zakonodavnim organima vlasti, entitetske zakonodavne procedure su već uspješno okončane. Parlament FBH usvojio je Zakon o registraciji poduzeća na sjednicama 29 i

30 ožujka 2005 godine, dok je Narodne skupština RS Zakon o registraciji poduzeća usvojila 6 travnja 2006 godine. Oba ova zakona su sada u procesu objavljivanja u službeniom glasilima.

Uprkos prekoračenju rokova, usvajanje zakona o registraciji poduzeća predstavlja značajan doprinos stvaranju pozitivnog poslovnog ozračja u BiH. Proces registracije poduzeća sada će biti isti u cijeloj zemlji i primjenjivat će se na sva poduzeća koja u BiH opsnivaju domaća ili strana fizička ili pravna lica. Jednoobraznost će se odnositi i na obrasce i certifikate vezane za registraciju za sva poduzeća u BiH. Osim postizanja jednoobraznosti, vrijeme potrebno za registraciju poduzeća značajno će biti kraće, što predstavlja još jednu olakšicu za razvoj poslovanja i ulaganja.

Novi zakoni o registraciji poduzeća uspostavljaju i jedinstveni registar poduzeća, u kome će biti sadržani podaci u svim poduzećima registriranim u BiH i koji će biti dostupan svim sudovima koji se bave registracijom poduzeća u zemlji. Od naročitog značaja će biti činjenica da ovi zakoni omogućavaju temeljitu provjeru i protok informacija među raznim organima vlasti poput poreske i carinske uprave, općina, statističkih zavoda, penzionih i ostalih fondova te mjerodavnih regulatornih tijela.

Osim što će omogućavati potreban pravni osnov za postizanje pozitivne poslovne klime u ovom domenu, osvajanje zakona o registraciji poduzeća predstavlja uspješno okončanje prve faze reforme registracije poduzeća, provedene uz pomoć Odjela za međunarodni razvoj iz Velike Britanije. Osim toga predstavlja značajan korak ka realizaciji kredita Svjetske banke za omogućavanje poslovne klime.

Novi zakoni o registraciji poduzeća se sada moraju dosljedno primjenjivati. Početak provedbe planira se u roku od 60 dana od stupanja na snagu. Odgovornost za taj stadij procesa je sada u potpunosti na vlastima BiH, entiteta i DB. Stoga će upravo njihova volja, dosljednost i promptnost odrediti stvarno uspostavljanje novog sustava registracije poduzeća i za to vezane realizacije očekivane koristi za zemlju i građane.

Računovodstvo i revizija

Državni zakon o računovodstvu i reviziji usvojen je na Parlamentarnoj skupštini 29 lipnja 2004 godine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 42/04 od 10 rujna 2004 godine). Osim uspostavljanja obveznih računovodstvenih standarda i standarda revizije te kodeksa profesionalnog ponašanja u cijeloj BiH, ovaj zakonski akt utvrđuje i jedinstvene uvjete za sticanje kvalifikacija profesionalnog računovođe i revizora, kao i za obuku, provjeru znanja, certifikaciju i licenciranje. Osim toga njime se uređuje i međusobno priznavanje kvalifikacija, osiguranja nesmetano provođenje revizije u cijeloj BiH i osniva Državna komisija za računovodstvo i reviziju koja prati primjenu računovodstvenih i revizionih standarda u BiH.

Nakon stupanja ovog državnog zakona na snagu, entiteti i DB bili su obavezni usvojiti odgovarajuće zakone koji će dati pravosnažnost i biti u skladu sa odredbama državnog zakona. Dok zakon u DB tek treba da krene u zakonsku proceduru, entitetski zakoni trenutno čekaju drugo čitanje ovog zakonskog akta i njegovo usvajanje se očekuje do kraja travnja. Pod uvjtom da zakoni budu usvojeni u obliku koji nije u suprotnosti sa ciljevima postavljenim u sklopu reforme sektora računovodstva i revizije, stvorit će sustav kojim se obezbjeđuje nezavisnost, integritet i samouređenje profesije računovođa i revizora, zaštita javnosti i stalno usavršavanje standarda. Sustav zasnovan na tim načelima će, očekuje se, modernozirati i revitalizirati profesiju računovođa i revizora u BiH kao i njihovu praksu. Osim toga BiH bi trebalo da se uskladi sa međunarodno priznatom praksom i doprinese nastojanjima ravnjanja sa *Acquis Communautaire*.

Trgovina

BiH mora postati trgovačka zemlja

Sa privredom koja donosi 9 milijardi EUR-a godišnje, Bosna i Hercegovine predstavlja relativno malo tržište. Međutim zemlja kao cjelina (a da ne kažemo njezini sastavni entiteti) ne

moгу očekivati da će obezbijediti domaću tražnju samo iz domaće proizvodnje. Niti se može osloniti na domaće potrošače koji kupuju dovoljne količine domaće robe, a istovremeno omogućiti puna uposlenost.

Stoga, BiH mora biti trgovačka zemlja.

Trgovinskoj zemlji potrebna je moderna, koherentna politika trgovine koja uključuje provedbu međunarodnih standarda i pridržavanje međunarodnih pravila trgovine. Ta se politika polako uobličava, ali pred Bosnom i Hercegovinom je još uvijek dug put koji treba prijeći. Ključni prvi korak postignut je uspostavljanjem jedinstvene carinske zone kojom upravlja Uprava za indirektno oporezivanje. Danas objedinjena carina za Bosnu i Hercegovinu vrši inspekciju svih uvezenih roba i primjenjuje jedinstveni tarifni pravilnik.

Posljednih godine BiH se pridružila svojim susjedima da bi podstakla liberalizaciju regionalne trgovine. Sporazumi o slobodnoj trgovini ugovoreni su sa osam drugih zemalja, uglavnom pod okriljem Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Europu. Ugovori o slobodnoj trgovini na Hrvatskom i Srbijom i Crnom Gorom, koji predstavljaju daleko najveće trgovinske partnere u regiji, počeli su funkcionirati 2002 godine tako da se trgovina u stvari praktično vrši bez pristojbi, iako uz neka odlaganja, od početka 2004 godine. Provedba Ugovora o slobodnoj trgovini sa Makedonijom i Turskom počela je u srpnju 2003, ali nije dostigla razinu bez naknada u smislu carine. Turske robe neće biti na ovom tretmanu sve do 2007 godine. Provedba Ugovora o slobodnoj trgovini sa Rumunijom, Bugarskom Albanijom i Moldovom počinje tijekom 2004 godine.

Ovi su ugovori doveli do kontroverze, pošto je umanjenje prepreka za trgovinu za rezultat imalo neka bolna ekonomska prilagođavanja. Dugoročno gledano, međutim, trgovačka zemlja mora se otvoriti prema uvozu iz drugih zemalja da bi zadržala slobodan pristup stranim tržištima za svoj izvoz. Osim toga, konkurentnost u području izvoza često ovisi o domaćim

proizvođačima koji imaju pristup imputima niskih troškova, bez obzira da li su uvozni ili domaći.

Ovi koraci u pravcu poboljšanja trgovinskog režima BiH već su počeli donositi dividende. Sljedeće je prikaz najnovijeg trenda:

	2003 (Sij.- Pro.)	2004 (Sij.- Pro.)	2005 (Sij.- Ožu.)
Izvoz	do 11.5%	do 28.7%	do 23.6%
Uvoz	do 6.0%	do 7.6%	do 12.3%
Izvoz/Uvoz	26.2%	31.3%	37.4%

Izvor: Kompilirani podaci Centralne banke BiH

Ovi podaci pokazuju da ukupna trgovina brzo raste, a da izvoz raste mnogo brže nego uvoz. Podaci za prvi kvartal ove godine sugeriraju nastavak kontinuiteta rasta izvoza. Ovo je dobra vijest za privrednu budućnost BiH. Danas izvoz donosi dovoljno prihoda da pokrije više od jedne trećine uvoza u zemlju, što je više od jedne četvrtine utoku 2003.

Prihodi organa vlasti po osnovu uvoza govore sličnu priču. UIO izvještava da prihodi od carina sada idu na jedinstveni trezorski račun, a radi se o porastu od 4.8 posto u prvom tromjesjeću 2005 godine u poređenju sa istim periodom 2004 godine, čak i nakon primjene ugovora o slobodnoj trgovini. Osim toga, porezi na promet i akcize na uvozne robe porastao je za 9,9 posto a za 20,5 po svakoj kategoriju u tijeku istog vremenskog perioda. Tako porast trgovine pomaže jačanju fiskalne održivosti organa vlasti.

Naredni korak za BiH koji predvodi Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa jest udvostručavanje napora vezanih za ulazak u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO). Ulazak u WTO predstavljao bi značajan putokaz u integraciji Bosne i Hercegovine u svjetsku privrednu zajednicu..

Članstvo u WTO će donijeti praktične koristi tako što će osigurati da BiH ne doživljava diskriminaciju od strane svojih trgovinskih

partnera, obezbjeđujući pristup procedurama vezanim za rješavanje sporova, i dajući zemlji glas u tekućim raspravama u daljoj liberalizaciji globalnog trgovinskog sustava. Osim toga reforme trgovinskog sistema BiH potrebne za članstvo BiH u WTO doprinijet će privrednom razvoju zemlje i postati dijelom reformi potrebnih za pristup Evropskoj uniji.

Radna grupa za WTO za BiH osnovana je 1999 godine i posljednji sastanak održala u listopadu. BiH i partneri u pregovorima nadaju se da će održati naredni krug multilateralnih i bilateralnih pregovora kasnije u tijeku godine. U međuvremenu, BiH mora učiniti napredak u provedbi propisa vezanih za WTO. Ključna pitanja uključuju naknade koje se ne odnose na carine, uvozne kvote, licenciranje uvoza, vrednovanje carina, pravila o prorijeklu roba, patente sanitarne i fitosanitarne mjere. Članovi WTO će očekivati da generalno gledano BiH vezuje svoje uvozne tarife za one iznose koji se trenutno primjenjuju, izbjegne subvencije za izvoz poljoprivrednih proizvoda i dozvoli filijalama stranih poduzeća da posluju u svim dijelovima zemlje. BiH mora i ustanovi mjerne režime za zaštitu i anti dumping te naknade u skladu sa sporazumima WTO

Kako pregovori BiH za članstvo u WTO budu napredovali, organi vlasti BiH moraju vršiti tijesne konsultacije sa poduzećima, sindikatima i predstavnicima građanskog društva vezano za reviziju, proširenje obima ugovora o slobodnoj trgovini i konačnom pristupanju carinskoj zoni Evropske unije. Ugovori o trgovini sklapaju se između zemalja, a ne samo vlada. Važno je da građani Bosne i Hercegovine odigraju značajnu ulogu u pretvaranju BiH u prosperitetnu trgovinsku zemlju.

NAJNOVIJE EKONOMSKE INFORMACIJE ZA BiH

Ekonomski pokazatelji u BiH za period siječanj – travanj 2005

Izvori: CBBH, FBiH i RS zavodi za statistiku, Ekonomski odjel OHR-a

Indikator	BiH (CBBH procjena)
GDP nominalni 2000 (Million KM) GDP nominalni 2003 (Million KM) Nominalni porast 2000-2003	10,050 12,911 + 28.5%
Indeks potrošačkih cijena	0.6% (year end 2003)
Prosječna neto plata (u KM)	500.17
Broj registrovanih nezaposlenih (02/05) Broj registrovanih zaposlenih (02/05)	478,299 628,056
Broj penzionera Prosječna penzija (u KM)	464,180 197
Uvoz 01/04 - 12/04 (Million KM) Izvoz 01/04 - 12/04 (Million KM) Deficit	9,582,115 2,923,515 (-6,658,600)

